

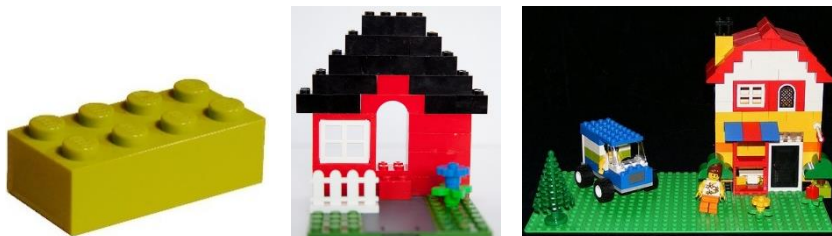
2B. A szintaxis építőkövei: szórend és egyeztetés

Az 1B fejezet példáiban, amelyet alább megismétlünk, megfigyelhetjük, hogy a magyarban, ha a főnevet egyeztetjük számban a melléknévvél, akkor egy állítást kifejező *teljes mondatot* kapunk (1d, f). Ezzel szemben egy entitást kifejező szó szerkezeten, *főnévi csoporton*¹ belül nincs **egyeztetés** (1e):

(1)	a. <i>A könyv nagy.</i>	d. <i>A könyvek nagyok.</i>	g. <i>*Könyv a nagy.</i>
	b. <i>A nagy könyv.</i>	e. <i>A nagy könyvek.</i>	h. <i>*A könyv nagyok.</i>
	c. <i>Nagy a könyv.</i>	f. <i>Nagyok a könyvek.</i>	i. <i>*A nagyok könyvek</i>

Azt is láthatjuk, hogy a **szórend** is fontos szerepet tölt be, hiszen ugyanazok a szavak más-más sorrendben hol mondatot alkotnak (1a, c, d, f), hol csak egy főnévi csoportot (1b, e), és megint máskor szavak értelmetlen sorozatát (1g, h, i). Ezek a példák vezetnek át fejezetünk két központi fogalmához: *az egyeztetéshez és a szórendhez*. Ezt a két jelenséget tekintjük annak a „kötőanyagnak”, amelyek segítségével a szintaxis „építőköveit”, a szavakat egymáshoz illeszthetjük.

Emlékezzünk a Lego-hasonlatunkra, amelyet a nyelv *kettős tagolásának* az illusztrálására hoztunk (1. ábra). Az építőjáték során előbb a semmit nem ábrázoló kockákból egyszerű entitásokat (embert, kutyát, házat, autót...) építünk, majd ezeket összerakjuk egy komplex jelenetvé. Hasonlóképpen a nyelvben is a semmit nem jelentő hangokból (fonémákból) előbb morfémák (majd szavak) születnek, amelyek egyszerű entitásokat, fogalmakat, eseményeket jelentenek. Majd második lépésben belőlük komplex jelentéssel bíró mondatok építhetők össze. De a Lego-kockákat nem lehet bárhogy egymáshoz illeszteni. Ugyanígy annak is megvannak a szigorú – fonológiai, morfológiai és szintaktikai – szabályai, hogy hangokból morfémák, morfémákból szavak, szavakból mondatok miként rakhatók össze.

1. ábra: Lego-hasonlat a nyelv kettős tagolásának illusztrálására: (a) építőelem jelentés nélkül, (b) elemi jel, (c) komplex jelenet.²

Bár a szórend és az egyeztetés két, egymástól igencsak távol eső jelenségnek tűnik, a kettő mégis szorosan összefügg. A világ egyes nyelveiben a szavak sorrendje meglehetősen kötött a mondaton belül. Ha például az ige előtti főnév az alany, míg az ige utáni főnév a tárgy, akkor a mondatösszetevők egymáshoz fűződő viszonyát a szórend alapján fejtheti meg a hallgató. Angolban a *John loves Mary* és a *Mary loves John* mondatok eltérő jelentését az eltérő szórendből tudjuk meg. Magyarul viszont a *János szereti Marit* mondat szavait bármilyen sorrendben kiejthetjük, nem változik meg a szerető és a szeretett személy. A magyarban a **mondattani funkciókat** nem szórenddel, hanem *morfológiai, morfoszintaktikai eszközökkel*, ún. *esetragokkal* fejezzük ki.

Kérdés: Ejtsük ki a *János szereti Marit* mondat szavait mind a hat lehetséges sorrendben. Igaz, hogy mind a hat permutáció egyaránt grammatikus mondatot eredményez? Mind a hat mondatnak ugyanaz a jelentése? Van olyan szórend, amely többféle hangsúllyal is kiejthető? Érez jelentésbeli különbséget az eltérő intonációk közt?

¹ A *főnévi csoport* fogalmával a következő fejezetben (3A és 3B) ismerkedünk meg alaposabban.

² A képek forrása: https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Light_Green_Lego_Brick.jpg, <https://www.flickr.com/photos/124808053@N07/14925995066>, <https://www.flickr.com/photos/m-nicolson/2414298534>.

A világ legtöbb nyelvében a szavak sorrendje kisebb vagy nagyobb mértékben szabad, de nem teljesen.³ A szórend mellett az egyeztetésre – és más, a **morfoszintaxis** biztosította eszközökre – is szükség van az alany, a tárgy, a határozók és a jelzők megkülönböztetésére, kapcsolatainak, egymáshoz való viszonyának jelölésére. Tankönyvünk központi, visszatérő kérdése ezért a következőképp hangzik: **mely mondatrészeket milyen nyelvi eszközökkel jelöl a bibliai héber?**

A **morfoszintaxis** a morfológia és a szintaxis határán zajló jelenségekkel foglalkozó tudományterület. A *-s* végződés az angol *loves* igén, a tárgyrag a magyar *Marit* főnév végén vagy egy héber melléknév nőneme még alaktani (morfológiai) kérdés, amelyet a mondatban motivál, de a héber határozott tárgyat jelölő ך‎ előjáró már szintaktikai eszköz. A *klitikumok* (vö. 1B. fejezet 2. kék doboz), mint amilyen a héber névelő, bizonyos szempontokból önálló szavak, más szempontokból affixumok (kötött morfémák, egy szó részei), de szintén fontos szerepet játszanak a mondat felépítésében. Számos jelenség van tehát a morfológia és a szintaxis határán, amelyek hozzájárulnak a mondat egészének a felépítéséhez. A morfoszintaktikai jelenségek közül ebben a fejezetben az egyeztetéssel foglalkozunk, mielőtt röviden rátérnénk a szórendre. Utóbbival a későbbi fejezetekben jóval többet fogunk még foglalkozni.

Egyeztetés

A világ nyelvei számos **morfoszintaktikai jegyet** vezetnek be, amelyek egyes nyelvekben fontosabb (más nyelvekben kevésbé fontos) szerepet töltenek be. A 2. ábra táblázata néhány példát mutat be.

morfoszintaktikai jegy	lehetséges értékek
<i>szám</i>	egyes, többes, kettes...
<i>személy</i>	első, második, harmadik
<i>grammatikai nem</i>	hímnem, nőnem, semleges nem
<i>határozottság</i>	határozott, határozatlan
<i>névszói eset</i>	nominativus, accusativus...
<i>élőség</i>	élő, élettelen
...	

2. ábra: Néhány morfoszintaktikai jegy a világ nyelveiből.

Az **egyeztetés** során ezekből a jegyekből használunk fel valamennyit annak a megjelenítésére, hogy két szó a mondatban valamilyen *kapcsolatban áll* egymással: például egy melléknév jelzője egy főnévnek, vagy egy főnév alanya egy igének. A nyelv a kapcsolatot azzal fejezi ki, hogy két szó valamely jegyre vonatkozóan azonos értéket vesz fel: mindkettőn megjelenik például egy nőnemet vagy többes számot kifejező végződés. Vagy ha az egyikről tudjuk, hogy élettelen vagy határozott, akkor a másikat ennek megfelelően ragozzuk.

Kérdés: Mi az alany és mi a tárgy a következő két – kicsit erőltetett – mondatban?

- Megharapták a kutyám a macskáid.
- Megharapta a kutyám a macskáid.

Nem ismeri a szituációt, de ha jól tud magyarul, mégis képes válaszolni a kérdésre. Hogyan határozta meg, hogy mi a két mondat között a különbség? Használja az előző bekezdés fogalmait, szakkifejezéseit.

A magyarban, akárcsak a világ sok nyelvében, az alany és az állítmány egyezik számban: *A könyvek nagyok*, idézve (1d)-t a fenti példáink közül. Az állítmány és a tárgy egyeztetése sokkal ritkább jelenség. De figyeljük meg a magyar nyelvet: *A láttalak téged/titeket tegnap* mondatban az ige nem csupán az alannal egyezik számban és személyben, de a tárggyal is egyeztetve van, ha számban nem is, de személyben igen. Más mondatokban az igét a tárgy határozottságával egyeztetjük: *látom a könyvet*, de *látok egy könyvet*.

Az egyeztetés bizonyos értelemben redundáns, hiszen az információ duplán is megjelenik a mondatban. A latin *bona puella* 'jó lány' accusativusban (tárgyesetben) *bonam puellam*, szó szerint 'jót lányt', többes szám genitivusban (birtokos esetben) pedig *bonarum puellarum*, azaz 'jóknak a lányoknak a'. Ami az egyik nyelvben kötelező, az a másik nyelvben tilos. A redundancia hátránya az, hogy a beszélő extra „erőfeszítést tesz”: oda kell figyelnie az egyeztetésre, és több morfémát kell kiejtenie. Cserébe a

³ A xxx fejezetben látni fogjuk, hogy a „szabad” szórend sokszor, így a magyar nyelvben sem igazán szabad, hanem egyéb kommunikációs szerepeket tölt be az, ha egy szót a mondat elejére kiemelünk

hallgató segítséget kap az elhangzott mondat megértéséhez, a mondattanilag összetartozó szavak kapcsolatának a megállapításához. Ami beszélőként hátrány, az hallgatóként előny.

Angolban a melléknevet nem kell egyeztetni a hozzá tartozó főnévvel. Franciában a kettőt mindig egyeztetni kell. A magyarban, mint láttuk, nincs egyeztetés, ha a melléknév a főnév jelzője (*a nagy könyvek*), de van egyeztetés, ha a melléknév állítmányi funkciót tölt be (*a könyvek nagyok*). Héberben fordítva van: a jelző több egyeztetést igényel, mint az állítmány. Már a kezdő bibliai héber órán megtanultuk, hogy állítmányként „csak” nemben és számban kell egyeztetni a melléknevet az alanyi pozícióban található főnévvel, de jelzőként még határozottságban is (2. ábra).

	JELZŐS SZERKEZET	ALANY ÉS NÉVSZÓI ÁLLÍTMÁNY
<i>bibliai héber:</i>	nemben	nemben
	számban	számban
	határozottságban	
<i>magyar:</i>	—	számban

2. ábra: Egyeztetési mintázatok a magyarban és a héberben.

Figyeljük meg alaposan az alábbi példákban, ahogyan a melléknév nemben és számban is egyezik a főnévvel (vagy névmással). Határozottság tekintetében csak a (3) alatti **jelzős szerkezetek** esetén találunk egyeztetést, a (2) alatti **névszói állítmányok** esetén nem.

(2) a.	גְּדוֹל עֲוֹנִי	'nagy az én bűnöm'	(Gen 4,13)
b.	הִיא גְּדוֹלָה מִן הָעֵי	'[Gibeon városa] <i>nagyobb</i> Aj [városá]nál.'	(Józs 10,2)
c.	גְּדוֹלִים חִקְרֵי לֵב	' <i>nagyok</i> [voltak] a fontolgtatások'	(Bír 5,16)
d.	גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂי ה'	' <i>nagyok</i> az Örökkévaló cselekedetei'	(Zsolt 111,2)
(3) a.	אִישׁ גְּדוֹל	'nagy (itt: <i>nagyra becsült</i>) ember, férfi'	(2Kir 5,1)
b.	אִשָּׁה גְּדוֹלָה	'nagy (itt: <i>jómódú, gazdag</i>) nő, asszony'	(2Kir 4,8)
c.	הָעִיר הַגְּדוֹלָה	'a nagy város'	(Gen 10,12)
d.	וּמַלְכֵי גְּדוֹלִים	'és nagy királyok[at]'	(Jer 25,14)
e.	אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת	'nagy kövek[et]'	(Deut 27,2)
f.	אֵת הָאֲתוֹת הַגְּדוֹלוֹת	'a nagy jeleket'	(Jozs 24,17)

A (2a) példa határozott főnevet tartalmaz a birtokos szuffixum miatt. De nem kap a melléknév határozott névelőt, mert a mondatban állítmányi funkciót tölt be. Jelzőként így nézne ki: גְּדוֹל עֲוֹנִי הַגְּדוֹל 'a nagy bűnöm'. A (2d) példában az alanyi szerepet betöltő *constructus*-os szerkezet szintén határozott, az állítmányon mégsem jelenik meg névelő. Ezzel szemben a (3c) és (3f) példákban a melléknév minőségjelzője a főnévnek, és ezért nem csak számban és nemben, de határozottságban is egyeznek.

Figyeljük meg a (2b) példában, ahogyan a középfokú összehasonlítást a héber a מִן prepozíció segítségével fejezi ki, kizárólag szintaktikai eszközökkel, morfológiai eszköz igénybevétele nélkül (a magyarral ellentétben).

A *morfoszintaktikai jegyek* néha megjelennek explicit módon, például egy affixum formájában, máskor nem. A nőnem a főnéven a (3b) példában megjelenik, de a (3c) és (3e) példákban nem. A főnév jelzője azonban mindkét esetben jelzi, hogy az adott főnév **szintaktikai értelemben** – vagyis a mondattani viselkedés, az egyeztetés szempontjából – konzekvensen nőnemű.

1. Szintaktikai nem, szemantikai nem, morfológiai nem

Szemantikai értelemben a 'nő, asszony' jelentésű אִשָּׁה szó természetesen nőnemű, a 'város' jelentésű עִיר szó nemét viszont nehéz értelmezni. **Morfológiai értelemben** előbbin megjelenik a nőnem jellegzetes végződése, és a morfológiai folyamatok során is (többé-kevésbé) a többi nőnemű főnévhez hasonló módon viselkedik. Például a [t] hang megjelenik a *constructus*-os alakban és a birtokos szuffixumokkal ellátott alakokban. Ezzel szemben az עִיר szó a morfológiában inkább hímnemű főnévként viselkedik. Bennünket viszont a **szintaktikai értelemben** vett nyelvtani nem fog érdekelni: hogyan viselkedik a szó a *mondatban*, hogyan kell *egyeztetni*? És valóban, az עִיר szó egyes és többes számban konzisztens módon nőnemű szóként egyezik melléknevekkel és igékkel. Például: עִירֵים גְּדוֹלוֹת בְּצִרְוֹת 'nagy, erős városok' (Józs 14,12). Ugyanez igaz az אֶבֶן ('kő') szóra is.

Figyeljük meg a következő példában a nőnemű mutató névmást, az állítmányként funkcionáló melléknevet és a személyes névmást is:

הָיָה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לְנוֹס שָׁמָּה וְהוּא מְצַעֵר
Íme ez a város, [a város] közel van ahhoz, hogy odameneküljek... (Gen 19,20)

A **duális** (kettes szám) kapcsán is hasznos ez a distinkció. A duális – a maga jellegzetes végződésével – *morfológiai értelemben* valóban önálló kategória a héberben, eltér a szabályos többes számtól. De a héberben csak egyes főneveknek maradt meg a duális alakjuk, míg az igék, melléknevek és névmások kettes száma megszűnt a bibliai kor előtt (ellentétben azokkal a – sémi, indoeurópai és egyéb – nyelvekkel, amelyekben a duális aktív). Ezért a héber duális alakok a szintaxisban, egyeztetés szempontjából, egyszerűen plurálisként viselkednek.⁴

Kérdés: A következő kifejezés elvileg kétértelmű, a melléknév két különböző főnévnek is lehet(ne) a jelzője:

a. אֵת כָּל-מְעֹשֵׂה יְהוָה הַגָּדוֹל (Bír 2,7)

Magyarázzuk el a tanult fogalmak („egyeztetés”, „morfoszintaktikai jegyek”) felhasználásával azt, hogy mi okozza a kétértelműséget. Magyarázzuk el azt is, hogy az alábbi példában miért nem áll fenn kétértelműség:

b. גְּדָלִים מְעֹשֵׂי יְהוָה (Zsolt 111,2)

Mi történt volna a fenti egyeztetésekkel, ha az ókori Izrael egy női istenséget, Asérát (אַשֵׁרָה) tisztelt volna?

Az igei állítmányt természetesen egyeztetni kell az alannyal nemben, számban és személyben:

- (4) a. אֲנִי הָעֵלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאַצִּיא אֶתְכֶם מִבְּיַת עַבְדִּים
 ... én (SING.1) hoztalak (SING.1) fel benneteket Egyiptomból, és hoztalak (SING.1) ki benneteket a rabszolgaság házából. (Bír. 6:8)
- b. וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הָיְתָה אִם כֹּל הָי
 Az ember (MASC.) a nő-je (MASC.) nevét Évának hívta (MASC.), mert ő (FEM.) lett (FEM.) minden élő anyjává. (Gen. 3:20)
- c. בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִשְׁךָ תִּשְׁוֹקְתִּי וְהוּא יִמְשַׁל בְּךָ
 ... fájdalommal szülsz fiakat (SING.2.FEM.), és férjed után a vágyakozásod (SING.2.FEM.), és ő (SING.3.MASC.) uralkodik (SING.3.MASC.) feletted. (Gen. 3:16)
- d. וַתְּהִי חַטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוּלָה מְאֹד
 Nagy (FEM.) volt (FEM.) az ifjak bűne (FEM.). (1Sám. 2:17)

A (4b) és (4c) példákban a mondat közepén látványosan megváltozik az alany, és ezzel együtt az alany neme is, ami kihat az igré. Figyeljük meg a (4d) példát, amelyben a magyar nyelvtan órákról ismert **igei-névszói állítmány** jelenik meg. Ebben az esetben – az eddig elmondottakkal összhangban – az állítmánynak mind az igei, mind a névszói (melléknévi) részét egyeztetni kell az alannyal.

A névszói (ill. igei-névszói) állítmányban nem csak melléknevek, hanem főnevek is szerepelhetnek. Ha az állítmány főnév, akkor logikai szükségszerűségnek tűnhet az alany és az állítmány egyeztetése:

- (5) a. וְאַדְעָה כִּי לֹא מִרְגָּלִים אֶתֶּם כִּי בָנִים אַתֶּם
 ... és tudni fogom, hogy ti (PLUR.2.MASC.) nem [vagytok] kémek (PLUR), hogy ti (PLUR.2.MASC.) őszinték (PLUR.MASC.) [vagytok]... (Gen. 42:34)

2. Amikor az alany két macska volt

De ez mégsem mindig szükségszerű. Néha az állítmány olyan főnevet tartalmaz, amely nem egyezik nemben, számban vagy személyben az alannyal. Ez történik a következő magyar, angol és modern héber mondatokban:

- (6) a. ... azt álmodtam, hogy két macska volt**am**... [nem pedig: volt / voltunk / voltak] (Karinthy Frigyes)
 b. The star attractions in the museum **were** the art. [nem pedig: was]
 ‘A múzeum fő attrakcióját a művészet jelentette.’

⁴ Érdekes, hogy az עִיר és אֶבֶן szavak esetén a szintaxis, míg a duális alakok esetén a morfológia a meghatározó a nyelvtani hagyományban. Hasonló dilemmával szembesülünk rövidesen a számnevek neme kapcsán is. Egyébként a modern héber nyelv is alkotott duálisban szavakat, de a bibliai mintát követve csak szemantikailag zárt körben.

- c. *The real draw of this restaurant is the desserts.* [nem pedig: *are*]
'Az étterem valódi vonzerejét a desszertek jelentik.'
- d. דנה אינטרנשיונל הייתה פעם בן
'Dana International egykor fiú volt.'
- e. *Picasso képei voltak a múzeum legfőbb látványossága.*

Dana International: izraeli transznemű énekesnő, az 1998. évi Eurovíziós Dalfesztivál győztese.

A fenti példákban az állítmány igei részét az alannyal kell egyeztetni, nem pedig az állítmány névszói részével. **Erre a jelenségre egyelőre még nem találtam példát a bibliai héberben. Ha bárki talál, szóljon nekem!**

Egyeztetés – nem úgy, ahogy várnánk

Figyeljük meg a következő érdekes eseteket:

- (7) a. וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיִּקְחוּ בְעֵשֶׂה
És az egész nép egyszerre válaszolt, és azt mondták:
„Mindent, amit mondott az Ö., megcselekedjük!” (Exod 19,8)
- b. וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיִּקְחוּ בְעֵשֶׂה
És az egész nép egy hangon válaszolt, és azt mondták:
„Mindazt, amit mondott az Ö., megcselekedjük!” (Exod 24,3)

Vajon mi a különbség e két mondat között? A Biblia ugyanazon részéből származó két mondatról van szó, a leírt jelenet is szinte ugyanaz (ha nem ugyanaz), a mondattani kontextusban sincs különbség. Akkor miért áll előbb többes számban, majd egyes számban a *כל העם* ('az egész nép') alanyhoz tartozó első ige? Ráadásul a következő ige (*ויאמרו*, 'és mondták') mindkét esetben többes számban van...

A következő válaszok mindegyike felmerülhet, ha bibliai héberrel foglalkozunk:

- (a) **Szövegromlás:** Nyelvészeti értelemben a Szentírás nem minden betűje szentírás. Az általunk ismert szöveg sok kézen ment keresztül, és itt-ott hibák is előfordulhatnak benne. Hacsak nem találjuk meg az adott jelenséget sok bibliai helyen (vagy más eszközökkel nem tudunk érvelni a jelenség mellett), nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni furcsaságból.
- (b) **Valamit nem értünk:** Ha kéznél lenne a bibliai héber egy anyanyelvi beszélője, lehet, hogy el tudná magyarázni, mi a két alak közötti jelentésbeli vagy stiláris különbség. (Egy modern héber anyanyelvi beszélő már egy másik nyelvállapotot képvisel, így az ő intuíciója nem mindig megbízható.) Lehet, hogy olyan finomságról van itt szó, ami nekünk eszünkbe se jut.
- (c) **Más nyelvváltozat:** Bár a két szöveg ugyanabban a bibliai könyvben szerepel, és a leírt esemény is egyidejű, de mégis származhatnak más forrásból. Talán Exod 19 más *dialektust* képvisel, mint Exod 24? Vagy más *szociolektust*, azaz a szerző más társadalmi rétegből származik? Más *kronolektust*, vagyis időbeli távolság van a két szöveg szerzője, esetleg szerkesztője között? *Stiláris* különbség lenne a két forrás között? Vagy *idiolektusokról* lenne szó: két, ugyanabban a korban, ugyanazon a földrajzi helyen, társadalmilag ugyanoda tartozó személy egyéni nyelv- változata tér el, még ha ugyanabban a műfajban alkotnak is?
- (d) **Szabad variáció:** Még egyetlen beszélő nyelvezetén belül is léteznek olyan szavak, szerkezetek, amelyeket hol így mond, hol úgy mond. Én magam hol *rollerrel*, hol pedig *rollerral* viszem el a gyermekeket az óvodába. A *כל העם* ('az egész nép') kifejezés egyszerre jelöl sok embert és egy kollektívumot, így egyes és többes számú jelentése is lehet. Ezzel a jelentésbeli kettősséggel függhet össze az, hogy ez a kifejezés hol egyes számú igével (pl. Exod 33,10, Deut 27,21), hol pedig többes számú igével áll (pl. Exod 33,8, Deut 17,13) látszólag ugyanabból a nyelvtörténeti korból származó és ugyanahhoz a műfajhoz sorolható szövegeken belül is. Az Exod 24,3 versben a két ige eltérő alakja jelzi, hogy a beszélő még egyetlen mondaton belül is vacillál a sokaságra vonatkozó és a kollektívumra vonatkozó jelentés közt.⁵
- (e) De lehet, ha felhívnanánk a szerző figyelmét az inkonzisztenciára, akkor kijavítaná magát. Mindannyian követünk el (szóban is, írásban is) figyelmetlenségből és egyéb tényezőkből adódó **performanciahibákat**: kiejtünk az anyanyelvi beszélő által agrammatikusnak tartott, de a száján mégis kicsúszó alakokat.⁶

⁵ Figyeljük meg a következő példát is: ושמעתי את־קול דברי העם הזה אשר דברו אליך 'Hallottam ennek a népnek a szavainak a hangját, amelye(ke)t / akik beszéltek hozzád' (Deut. 5:25 [28]). A *העם* szóhoz tartozó mutatószó egyes számban van (*הנה*), vagyis a nép itt kollektívumnak számít. De a vonatkozó mellékmondat állítmánya (*דברו*) már sok egyénből álló sokaságként ugyanerre a szóra. Mi a szemléletváltás oka (ha van egyáltalán)?

⁶ Vajon a kedves olvasó meg van elégedve ennek az utolsó mondatnak az egyeztetési viszonyaival?

Vajon performanciahiba, szabad variáció vagy kötelező jelenség az, amikor néha **nincs egyeztetés**? Erre a kérdésre nem tudunk válaszolni, de érdemes gyűjteni azokat az eseteket, amikor elmarad a várt egyeztetés. Például hosszabb, összetettebb szerkezetű mondatokban, ahol a mondatban egy távolabbi, korábban elhangzott (vagy épp még el nem hangzott) mondatrészsel kellene egyeztetni:

- (8) a. :וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שָׁלֹמֹה חֲטָאִים: (...)
... és én, valamint Salamon fiai, bűnösök leszünk [annak fogunk számítani]. (1Kir. 1:21)
- b. :וַיִּקָּם וַיִּגְדֹּף דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ (...)
És felkelt és elment Dávid, valamint mindaz a [hadi]nép, aki vele volt, ... (2Sám. 6:2)
- c. :בְּאֶרֶץ־צָרָה וְעִנְיָה בְּלִי־מַיִם: (...)
... kiszikkadt, kopár, víz nélküli földön. (Zsolt. 63:2)

A (8a) mondat elején וְהָיִינוּ alakra számítunk, hiszen a többes számú alany („én és Salamon fiai”) többes számot követel meg az igei-névszói állítmányon. Az állítmány névszói része (חֲטָאִים 'bűnösök') valóban többes számban szerepel, de vajon mi az egyes számú ige oka? Performanciahibára gyanakodunk: amikor a beszélő elkezdte a mondatot, még egyes szám első személyű alanyra (אֲנִי) gondolt, és csak a mondat közepén, az ige kiejtése után bővítette gondolatban (majd szóban is) többes számúvá az alanyt. Írott szövegek esetén azonban azt várnánk, hogy a szerkesztő kijavítja ezeket a performancia-hibákat. Lehet, hogy a szerkesztőnek nem tűnt fel a nyelvtani szám megváltozása?

A nyelvek hajlamosak az egyeztetést „lokális” szinten kezelni: azért nem tűnt fel az egyeztetési hiba (8a)-ban, mert az ige és az azt közvetlenül követő névmás „helyi szinten” jól lett egyeztetve? Hasonlóval találkozunk a (8b) példában (és máshol) is, vagyis egyszeri performanciahiba vagy szövegromlás helyett *rendszerintű* jelenséggel van dolgunk. Nézzük most meg a (8c) példát, ahol a két jelző közül csak az első egyezik a nőnemű אֶרֶץ főnévvel. Összefoglalva azt látjuk, hogy halmozott mondatrészek esetén a bibliai héber hajlamos csupán a legközelebbi mondatrészsel egyeztetni az egyeztetendőket.

Még egy jelenséget mutat be a (9) alatti idézet:

- (9) a. :וַתֹּאמֶר נַעֲמִי לְשֵׁתִי כִלְתִּיהָ לְכֹנֶה שְׂבֻנָּה אִשָּׁה לְבֵית אִמִּיהָ יַעֲשֵׂה יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם־הַמָּתִים וְעַמְדִּי: יְתֵן יְהוָה לָכֶם וּמִצְאֵן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה וַתִּשְׁק לָהֶן וַתִּשְׂאֲנָהן קוֹלָן וַתְּבַכְיֶנָּה:
(...) ezt mondta Naomi a két menyének: Menjetek, forduljatok vissza, ki-ki az anyja házába! Bánjon veletek az ÚR olyan szeretettel, amilyenel ti bántatok a meghaltakkal és velem! Adja meg nektek az ÚR, hogy mindkettőtök nyugalmat találjon majd férjének házában! Azután megsókolta őket. Ők azonban hangos sírásra fakadtak, (...) (Rut 1,8–9, RÚF)

Rut könyve a többes szám nőnemű alakok gyakorlására kiváló. Azonban az egyeztetés néha elmarad, a többes szám nőnemű alakok helyét – akárcsak a modern héberben – hajlamosak a többes szám hímnemű alakok átvenni. Erre látunk példát a (9a) idézetben is. De itt feltűnik az, hogy Noomi szónoklatának az eleje és a vége használja a többes feminimum alakokat, és csak az istennevet említő közepe nem. Mintha egy későbbi redaktor – aki az eredeti szerzővel ellentétben nem használta ezeket a ritka alakokat – beszúrt volna egy etikai-teológiai jellegű szakaszt.

Végezetül emlékezzünk vissza a számnevek (mennyiségjelzők) szokatlan szintaxisára:

- (10) a. :וְהַקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוּ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בְּרִשְׁוֹתָו תָּמִים אֶחָד לְעֵלָה וְכִבְשָׂה אֶחָד בֵּת־שְׁנֵתָה תְּמִימָה לְחֹטְאָת וְאִל־אֶחָד תָּמִים לְשָׁלְמִים:
Mutassa be áldozatát az ÚRnak: egy egyéves hibátlan hím bárányt égőáldozatul, egy egyéves hibátlan nőstény bárányt vétekáldozatul, egy hibátlan kost békeáldozatul (...). (Num 6,14, RÚF)
- b. :וַיִּמְוָהוּ עִיר לְקַח סָרִיס אֶחָד (...) וַחֲמִשָּׁה אַנְשִׁים מֵרָאִי בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ (...) וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ (...):
Elvitt egy főembert is a városból (...), öt embert a király személyes környezetéből (...), végül hatvan férfit az ország népéből (...). (2Kir 25,19, RÚF)
- c. :וַיִּבְרָא הַכְּרֻבִים אֶרְכָּם אֲמוֹת עֶשְׂרִים כָּנָף הָאֶחָד לְאֲמוֹת חֲמִשׁ מִגְעַת לְקִיר הַבַּיִת (...):
A kerúbok szárnyainak a hosszúsága együttvéve hús könyök volt. Az első kerúb egyik öt könyök hosszú szárnyával a templom falát (...) érintette. (2Kron 3,11, RÚF)

Az 'egy' jelentésű számnév a főnév után áll, mint minden más jelző: a fenti példákban אָהַבְתָּ אֶתְּךָ, אָהַבְתָּ (...) אֶתְּךָ, אֶתְּךָ אֶתְּךָ hímnemben; míg אָהַבְתָּ אֶתְּךָ אֶתְּךָ nőnemben. Bár az אָהַבְתָּ alak nem tűnik az אָהַבְתָּ alakból képezett nőnemű alaknak, de a ת végződés miatt nőneműnek tűnik. A helyzet komplikáltabbá válik a többi számnévvvel. A אֶתְּךָ אֶתְּךָ szerkezet ellentmond mindennek, amit eddig a héberől tanultunk. Morfológiailag nőneműnek néz ki az az alak, amely mondattanilag a hímnemű főnevekhez járul.⁷ A szórend pedig legtöbbször megfordul, a mennyiségjelző megelőzi a jelzett szót, kivéve a (10c)-ben és az ahhoz hasonló példákban: אֶתְּךָ אֶתְּךָ, אֶתְּךָ אֶתְּךָ. A tíznél nagyobb (kerek) számnevek viszont egyalakúak, nincs eltérő hímnemű és nőnemű alakjuk.

Bár az egyeztetés funkciója az összetartozó mondatrészek jelölése lenne, néha ennek ellenére is megmarad a mondattani **többértelműség**:

- (10) a. IDE MAJD JÖNNEK PÉLDÁK
b. IDE IS JÖNNEK MAJD VALAMIKOR PÉLDÁK

Szórend

Az egyeztetés mellett a mondatban eszköztárának másik fontos eleme a szórend. A magyarban (akárcsak az angolban, a németben és a világ számos más nyelvében) a jelző (például a melléknév) megelőzi a jelzett szót (tipikusan a főnevet): *a nagy ház, the big house, das große Haus*. Ezzel szemben héberül (akárcsak franciául és a világ számos további nyelvében) megfordul a szórend: הַבַּיִת הַגָּדוֹל.

A főnév és jelzőinek a sorrendjével a következő tananyagban fogunk behatóbban foglalkozni, most csak ismételjük át a bevezető bibliai héber kurzuson tanultakat:

Főnév + melléknév	הַמְּלֶכֶת הַגָּדוֹל	(2Kir 18,19)
Főnév + birtokos jelző	מֶלֶךְ אֲשׁוּר	(2Kir 18,19)
Főnév + mennyiségjelző	מֶלֶךְ אֶחָד	(Jes 23,15)
De: mennyiségjelző + főnév	אַרְבָּעָה מְלָכִים	(Gen 14,9)

Az **alapszórend** főnév (jelzett szó) + jelző, vagyis a jelző követi a jelzett szót. Eddigi tanulmányaink szerint ettől az alapképlettől csak a számnevek térnek el.

Most pedig ejtsünk néhány szót az egyszerű *mondat* szórendjéről is, mert bár erre a kérdésre a későbbiekben szintén vissza fogunk térni, érdemes már most elkezdni a témán gondolkodni. A bibliai héber mondat **alapszórendje** VSO, azaz előbb jön az ige (*verb*), majd az alany (*subject*), végül a tárgy (*object*) vagy a többi (*other*) mondatrész. Tekintsünk néhány példát:

- (10) a. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אֲשֵׁתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְכַּבְבֶם עַל־הַחֲמֹר (...)
És fogta Mózes a feleségét és fiait, és felültette őket a szamárra. (Exod. 4:20)
- b. וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר (...)
És felkelt Ábrahám reggel... (Gen. 22:3)
- c. וַתְּהִי חַטָּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד
Nagy volt az ifjak bűne (1Sám. 2:17)
- d. (...) וַחֲשֹׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וַיְרוּם אֱלֹהִים מִרְחֹת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:
... és sötétség [volt] a mélység felett, és Isten lelke lebegett a vizek felett (Gen. 1:2)
- e. (...) הֲיֵאוּ רַגְלֵי עַל־הַחֲמֹר וַיִּרְדְּתָ בְּסִתְרֵי הַהָר וְהִגִּיהָ דָוִד וַאֲנִשְׁיוֹ יִרְדִּים לְקִרְאֵתָהּ (...)
... ő [Abigail] számaron lovagolt, és a hegy által elrejtve haladt lefelé, és íme, Dávid és emberei [pedig] lefelé jöttek vele szemben... (1Sám. 25:20)

⁷ A sémi nyelvek körében ezt a jelenséget eltérő nyelvészeti hagyományokkal szokás leírni. A bibliai héber nyelv-tanok többsége a szintaxisból indul ki, és a אֶתְּךָ alakot hímneműnek tekinti. Más hagyományok a morfológiából indulnak ki, és úgy fogalmazzák, hogy a hímnemű főnevekhez nőnemű (morfológiájú) számnevek járulnak.

A (10a) mondat első felében a legklasszikusabb eset jelenik meg: **ige – alany – tárgy**. A példa második felében láthatjuk, hogy az alany kimaradhat, a tárgy tárgyi szuffixum formájában jelenhet meg, és a mondat végén további határozók bukkanhatnak fel. A héber (akárcsak a magyar, az olasz, a spanyol és sok további nyelv, de nem az angol, a német vagy a francia) úgynevezett **pro-drop nyelv**: a névmást el lehet hagyni a mondatból, amint az a magyar fordításban is látszódik. Angolul kitennék a névmást: *And he seated them on the donkey.*

A (10b) példa azt illusztrálja, hogy ha **tárgyatlan (intranszitiv) ige** tartalmaz a mondat, akkor nem jelenik meg tárgy. Ekkor a VSO szórend úgy értendő, hogy egyéb határozók is az alany után jöhetnek. A (10c) példában azt látjuk, hogy igei-névszói állítmány esetén is a létige a mondat elején, a névszói rész pedig az O pozícióban jelenik meg. Az ige nélküli névszói állítmányi mondatokat, mint (10d)-ben, szintén ekként (alany + egyéb mondatrész: határozó, állítmány) fogjuk elemezni, de úgy, hogy az igenek fenntartott V pozíció üres marad a mondat elején.

Ennek a jelenségnek speciális esete az, amikor participiumot tartalmaz a mondat az O pozícióban, mint a (10d) második felében és a (10e) mondatban. Ekkor, akárcsak a névszói állítmányok többi esetében, a participiumot egyeztetjük nemben és számban az alannal. A participium nem a V, hanem az O pozíciót foglalja el, az alany *után* áll, de más szempontból szinte igeként viselkedik (akárcsak a modern héberben), például bővítményeket kaphat maga után.

A VSO alapszórendet a továbbiakban axiómaként fogjuk kezelni, de állandóan azzal fogunk szembe-sülni, hogy a mondatok többségének a szórendje ettől eltér. Mi ennek az oka? Mi ennek az értelme?

Alapszórend alatt a nyelvészek sok mindent értenek, és nyelvészeti elméletenként, irányzatokként változhat ennek a fogalomnak a használata. Azt mindenképp szögezzük le, hogy nem feltétlenül a kizárólagos vagy leggyakoribb szórendet értjük alapszórend alatt. Az alábbiakban mi abban az értelemben fogjuk ezt a kifejezést használni, hogy melyik az a szórend, amelyet a nyelv alaphelyzetben – *default* esetben – használ, vagyis akkor, amikor nem történik semmi „különös” a mondattal. *Az alapszórend értelme az, hogy a tőle való eltérés arra utal, „valami speciális dolog” zajlik a mondatban.*

Az alábbi példák megmutatják, mi minden „különös” történhet egy mondattal:

(a) <i>János megnézi a filmet.</i>	
(b) <i>A FILMET nézi meg János.</i>	[<i>Nem pedig a balettot.</i> A kiskapitális hangsúlyos kiejtést jelöl.]
(c) <i>JÁNOS nézi meg a filmet.</i>	[<i>Nem pedig Béla.</i> Figyeljük meg, hogy az ige hangsúlytalan.]
(d) <i>János – megnézi a filmet.</i>	[<i>Béla viszont nem.</i> A kötőjel szünetet jelöl, utána hangsúly.]
(e) <i>A filmet – JÁNOS nézi meg.</i>	[<i>Nem pedig Béla. Ezzel szemben a balettot Béla nézi meg.</i>]
(f) <i>You are tired.</i>	[‘Fáradt vagy.’]
(g) <i>Are you tired?</i>	[‘Fáradt vagy?’]
(h) <i>Ich reise heute nach Ulm.</i>	[‘Ma Ulmba utazom.’]
(i) <i>Heute reise ich nach Ulm.</i>	[‘Ma Ulmba utazom.’]
(j) <i>Reise ich heute nach Ulm?</i>	[‘Utazom ma Ulmba?’]

A szórend megváltozhat, ha például az egyik mondatrészt kiemeljük (ld. a magyar és a német példákat), vagy ha kérdőmondattá alakítjuk a mondatot (ld. az angol és a német példákat). A kiemelésnek magának is számos oka, fajtája lehet, erre visszatérünk az **XXX** fejezetben.

Ugyanez vonatkozik a bibliai héberre is. A VSO alapszórend sok okból módosulhat:

1. **Az egyik mondatrész nem jelenik meg.** Például intranszitiv igeeknek nincs tárgya, az igeragozás feleslegessé teszi a névmási alany megjelenítését, a jelen idejű létigét nem tesszük ki, stb.
2. **Az egyik mondatrész az ige előtti pozícióba kerül.** Ha az alanyt emeljük ki valamiért, akkor VSO-ból SVO lesz. Ha a többi mondatrész közül valamelyiket emeljük ki valamilyen ok miatt, akkor pedig OVS. A nem kiemelt mondatrész marad a helyén, az ige után.
3. **Az alany és a tárgy helyet cserél.** Tipikusan akkor, ha az alany hosszabb, mint a tárgy, a VSO sorrendből VOS lesz.
4. **A mondat élére mondatbevezető kerül.** A mondatbevezető (ang. *complementizer*) egy rövid szó egyes mondategységek elején, például a *hogy* (héb. ׀) kötőszó alárendelt mellékmondatban.

Az alatt, hogy a bibliai héber alapszórendje VSO, a következőt értjük: *ha egy mondat szórendje VSO, az nem igényel magyarázatot, de ha eltér a VSO-tól, akkor az eltérést magyaráznunk kell.* Ez a

magyarázat a mondat jelentésének a pontosabb megértéséhez vezet el bennünket. Ezeket a jelenségeket az **XXX** fejezetben fogjuk részletesen kifejteni. Addig azonban figyeljük meg a bibliai héberben az eltéréseket a VSO szórendtől, próbáljuk értelmezni őket, és gyűjtjük az adatokat.

Feladatok

1) Az alábbi mondatokban azonosítsuk azt a mondatrészt, amellyel a kiemelt mondatrész egyeztetve van. Miben egyeznek? Mutassunk rá arra is, ha szintaktikailag többértelmű a mondat.

וְשָׁמַעְתָּ מֵה־יְדֻבְרוּ וְאַחַר תִּחְזַקְנָה יְלָדָי (Bír. 7:11)
 לֹא-יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה (Jozsué 1:8)
 לְמַעַן תִּשְׁמַר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל-הַפְּתוּב בֶּן כִּי-אֵז מַצְלִיחַ אֶת-דְּרָכָךָ וְאֵז מִשְׁכִּיל:

2) Elemezzük az alábbi mondatokat egyeztetés szempontjából. Keressünk egyeztetési hibákat vagy egyéb furcsaságokat. (Érdemes lehet egy-egy vers kontextusát megnézni egy bibliafordításban.)

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֵרִים עַל פְּנֵי (Exod. 20:3)
 צָדִיק אַתָּה יְקֹנֵךְ וְיִשְׁרָ מִשְׁפָּטֶיךָ: (Zsolt. 119:137)
 מִצּוֹת וְאֶכֶל אֶת שְׂבַעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמְצָן וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלָּךְ: (Exod. 13:7)
 (...) אִם יֵצְאוּ בְנוֹת שִׁילּוֹ לְחוּל בְּמַחְלוֹת (...) (Bír. 21:21)
 וַיֹּאמֶר שָׂרֵי סִכּוֹת הַכֹּהֵן זָבַח וְצִלְמַנְעַ עִתָּה בְּיַדְךָ כִּי נִתַּן לְצַבְּאָךָ לֶחֶם: (Bír. 8:6)
 יְהִי מֵאֲרֶת בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: (Gen. 1:14)
 וַיַּכּוּ אִישׁ אִישׁוֹ וַיִּגְסּוּ אֶרֶם וַיִּרְדְּפֵם יִשְׂרָאֵל (...) (1Kir. 20:20)
 וּמִלֶּאֲדָךְ בָּא אֵל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר הַבִּקֵּר הִיוּ חֲרָשׁוֹת וְהֶאֱחָגְוֹת רַעוֹת עַל יְדֵיָהֶם: (Jób 1:14)
 (...) וַיִּדְעוּ כָּל הָעָרֶץ כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל: (1Sám. 17:46)
 אִם אֲדַלְּנוּ יָתֵן לּוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לּוֹ בָנִים אוֹ בְנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיָהּ תִּהְיֶה לְאֹדְנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ: (Exod. 21:4)
 וַיָּבֵא גְדֵעוֹן וּמֵאֵה-אִישׁ אֲשֶׁר-אֵתּוֹ בִּקְצֵה הַמִּצְנֵה רֹאשׁ הָאֲשֻׁמְרֶת הַמִּיכּוֹנָה (Bír. 7:19)
 אֲדָה הַקָּם הַקִּימוּ אֶת-הַשְּׂמֵרִים וַיִּתְקַעוּ בַשּׁוֹפְרוֹת וַנְּפוֹץ הַכִּדִּים אֲשֶׁר בְּיַדְךָ:

3) Az alábbi mondatok szórendje megfelel a VSO alapszórendnek? Ha nem, javasoljon okot az eltérésre.

(...) וַתִּשָּׂק עֲרֶפֶה לְחַמּוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ (Rut 1,14b)
 וַתֹּאמֶר-יְהוָה לָהּ כִּי-אֵתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֶּךָ: (Rut 1,10)
 וְהָאֵבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי מִצְבָּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים (...) (Gen 28,22a)

A fejezetet előkészítő anyagban és a fejezetben tárgyalt legfontosabb gondolatok:

(1) A mondatban szavakból, mint építőkövekből, mondatokat állít össze. A *szórend* és az *egyeztetés* ennek az építkezési folyamatnak a „köttöanyaga”. Mind a szórend, mind az egyeztetés jelentősége és szabályai nyelvenként változnak. Amikor egy nyelv szintaxisát vizsgáljuk, ezeket a szabályokat írjuk le. (2) Az *egyeztetés* a mondatban egymáshoz logikailag kapcsolódó szavak kapcsolatát azzal jelzi, hogy egyes *morfoszintaktikai jegyek* megjelennek mindkét szón. (3) Az *alapszórend* egy nyelvben az a szórend, amely a „bármiféle specialitás nélküli” mondatokat jellemzi. (4) Ha feltárjuk egy mondatban azt, hogy mely szó mely másik szóval lett egyeztetve, az a mondat jobb megértéséhez vezet. Néha így vesszük észre, hogy a mondat *többértelmű*. Hasonlóképpen, ha egy mondat szórendje eltér az alapszórendtől, az eltérés magyarázata révén a mondat jobb megértéséhez juthatunk el.

(5) A bibliai héber nyelvben a főnév és melléknévi jelzője nyelvtani nem, szám és határozottság tekintetében egyezik. A bibliai héberben az alany és az állítmány nyelvtani nem, szám és (igei állítmány esetén) személy tekintetében egyezik. (6) A bibliai héber alapszórendje: VSO. (7) Az egyeztetés és a szórend vizsgálata révén a következő kérdésre keressük a választ: *mely mondatrészeket milyen nyelvi eszközökkel jelöl a bibliai héber?* A nyelvi eszközök egy része a *morfoszintaxis* eszköztárából származik.

Fontos szakkifejezések:

Morfoszintaxis; morfoszintaktikai jegyek; egyeztetés; kétértelműség (ambiguitás); alapszórend.